

Stockholm den 13 december 2021
Till Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Dramatikerförbundets yttrande Ds 2021:30 Upphovsrätten på den digitala inre marknaden

Presentation

Dramatikerförbundet företräder landets dramatiker och manusförfattare – verksamma inom scen, film och tv, radio, podcast samt dramatiserad ljudbok. Förbundet har en mycket hög organisationsgrad och är avtalsbärande på området men förhandlar också individuellt för sina medlemmar. Förbundet är medlem i KLYS, ALIS och Copyswede.

Inledning

Dramatikerförbundet har, under de senaste åren, påtalat det akuta behovet av en reformerad upphovsrättslig lagstiftning. För de av våra medlemmar som är verksamma på den audiovisuella marknaden krävs regler som är anpassade och långsiktigt hållbara i förhållande till den starkt växande och snabbt föränderliga digitala marknaden. Det krävs en modern lagstiftning som också bidrar till en stark kultur i vårt land och därmed skapar återväxt och försörjning för denna sektor.

Dramatikerförbundet ser i promemorian DS 2021:30 en bra ansats men konstaterar samtidigt att implementering sker på ett försiktigt sätt. Det saknas djupare analys av förslagets effekt i den digitala ekonomin och på dess affärsmodeller. En svag implementering riskerar att upphovspersoners men även producenters ekonomi försvagas och att man därmed begränsar nyskapande och tillväxt på ett område där Sverige idag står relativt starkt.

I vårt remissvar kommer vi att kommentera endast vissa delar av direktivet. I övrigt hänvisar vi till KLYS detaljerade yttrande i vilket vi till alla delar instämmer. Vår starka förhoppning är att KLYS-organisationernas gemensamma analys, kompletterat med fördjupningar från alla olika områden, kan leda till förändringar i regeringens slutliga förslag. Vi vet att tech-bolagens affärsmodeller utmanar så många delar av de regelverk som måste fungera för att skapa en hållbar samhällsutveckling. Idag vidtas t ex särskilda internationella åtgärder för att upprätthålla ett lands beskattningsrätt i förhållande till tech-bolagen. Nu krävs också en upphovsrätt som främjar det kreativa skapandet. Lagstiftningen måste förhindra att internationella streamingtjänster sätter normer för avtalsmarknaden vare sig det handlar om landets film- och tv-produktion eller enskilda upphovspersoner.

Det finns också anledning att betona de grundläggande motiven bakom tillkomsten av DSM-direktivet och vilka syften man ville uppnå med detta. Att slutresultatet, i vissa avseenden, skulle leda till att de flesta problemen kvarstår blir i så fall ett misslyckande.

Kapitel 13 Nya regler om överlåtelse av upphovsrätt

Inledning

Dramatikerförbundet vill särskilt framhålla de positiva effekter som en ökad balans mellan parterna på kultur- och mediemarknaden skulle innebära inte bara för manusförfattare utan även för branschen i dess helhet. Det är därför av största vikt att artikel 18-23 i DSM-direktivet ges en implementering i svensk rätt som är i linje med artiklarnas syfte, nämligen att stärka upphovspersoner och utövare i deras avtalsrelationer och att åtgärda den obalans som råder på den avtalsrättsliga marknaden. Dramatikerförbundet anser att förslaget till implementering inte lever upp till de krav som ställs i direktivtexten. Som KLYS har påpekat i sitt remissvar tar dock de i promemorian föreslagna bestämmelserna inte heller höjd för hur verkligheten ser ut på den digitala avtalsmarknaden. En marknad där manusförfattares verk används och genererar intäkter, inte bara för förvärvaren utan även stora intäkter i senare led, exempelvis hos en streamingtjänst. Som bestämmelserna nu är formulerade kommer dessa intäkter inte manusförfattaren till del. Förslaget beaktar inte den värdeförskjutning som skett på den digitala marknaden.

13.1 Inledande överväganden om upphovsrättsliga avtal

Frihet att anpassa reglerna utifrån nationella förhållanden

Det nationella handlingsutrymmet som finns avseende artikel 18-23 bör utnyttjas vid implementering. Detta med hänsyn till att Sverige är i framkant avseende digitalisering och även idag ett land som redan har tre internationella streamingtjänster, etablerade inom det audiovisuella området, med kontor i Stockholm. Detta kräver att man i likhet med andra länder, som vill värna sin egenart och sina upphovspersoner, måste ta höjd för detta i den upphovsrättsliga lagstiftningen. Skälig ersättning är en viktig fråga men frågan om insyn och rapportering är inte mindre viktig för att marknaden ska utvecklas på rätt sätt. Annars riskerar vi att värden som skapas av svenska manusförfattare/producenter som inte kommer dessa till del.

Nya obligationsrättsliga bestämmelser bör tas in i upphovsrättslagen

Förutsättningarna på den digitala marknaden har kommit att helt förändras i takt med den tekniska utvecklingen. Distributionen av film och tv-serier ser helt annorlunda ut idag jämfört med för fem-tio år sedan. Som påpekats ovan genereras idag ofta stora intäkter hos streamingtjänster, vilka ställer krav på att rättigheter till verk ska upplåtas åt dem under långa perioder i mycket stora geografiska områden. Det är inte ovanligt med avtal med engångsbetalning som löper tio år eller längre för distribution i Norden eller världen. Tidigare då den största distributionen skedde genom television och fysisk samt digital videodistribution var det helt otänkbart med den typen av avtalsvillkor. Det är oerhört svårt, för att inte säga omöjligt, för en enskild manusförfattare att uppskatta värdet av en sådan omfattande rättighetsupplåtelse som streamingtjänsterna idag kräver. Det är därför av största vikt att direktivet implementeras så att enskilda manusförfattare och övriga upphovspersoner samt kulturskapare har en möjlighet att kräva rätt till ytterligare ersättning.

Med bestämmelserna som de nu är formulerade är manusförfattarna helt beroende av den första förvärvarens, med andra ord producentens, avtal med streamingplattformarna. Dramatikerförbundet ser en stor risk för att de föreslagna bestämmelserna dessutom riskerar att gynna en marknadsutveckling där förvärvare av rättigheter skapar en bolagsstruktur för att undkomma såväl krav på ersättning som

informationsplikt. En sådan utveckling skulle öka den obalans som redan idag råder på den digitala marknaden och därmed motverka direktivets syfte.

Vi vill också här lyfta fram att direktivet ger lagstiftaren möjlighet att sträcka sig längre än till den första förvärvaren och att upphovspersoner/utövare med stöd av direktivet ska kunna rikta anspråk också mot en senare förvärvare av rättigheter. Om så inte blir fallet i vår nya lagstiftning drabbas upphovspersoner men troligen indirekt även producenter i Sverige som ofta också har en svårt att hävda sina intressen i förhållande till de internationellt verksamma tech-bolagen.

De nya bestämmelserna bör endast omfatta avtal där upphovsmannen själv överlåter rättigheter

För Dramatikerförbundet är erfarenheten att arvingar till upphovspersoner i normalfallet ofta är i samma position som upphovspersoner själva var före sin bortgång. Den som ärver upphovsrätt är också arvtagare till ett ansvar för verken och deras användning. Men förhandlingspositionen kan ofta bli ännu svagare för arvingar eftersom relationen t ex mellan förlag och en levande upphovsperson också bygger på framtida verk. För de flesta arvtagare finns en ambition att verken ska nyttjas i upphovspersonens anda. Ibland finns också klara föreskrifter om detta i testamente. För den som lämnar upphovsrätt i arv så kan svaga regler på detta område i framtiden innebära att man istället skriver in regleringar i sitt testamente och därmed skapar låsningar för användningen under sjuttio år. En bättre marknad skapas därför om lagstiftningen ger arvingar samma position som den avlidne när det gäller rätten till skäligen ersättning, rätten till redovisning och rätten till hävning.

Vi instämmer därför i KLYS yttrande att en arvtagare kan vara minst lika skyddsvärd och med en lika svag förhandlingsposition som kulturskaparen själv, och det därför enligt KLYS är olämpligt att i upphovsrättssammanhang jämställa arv med andra typer av överlåtelser.

Bestämmelsernas tillämpning i tiden

Behovet är stort av att förhindra att äldre avtal, som inte alls är tänkta för dagens digitala marknad, medför oskäliga villkor för upphovspersonen på manusområdet. Avtalsmarknaden på film har sedan lång tid varit i obalans. Exempelvis får många kända filmförfattare/arvingar ingen eller oerhört låg ersättning, enligt äldre avtal, t ex om det sker en sk remake eller digital användning av en äldre film. Vi instämmer därför i kravet på att tjugo år är ett minimum för retroaktivitet – vad avser rätten att jämka ett avtal. Ett ytterligare argument för detta är att ingen på filmområdet kunde förutspå streamingtjänsternas behov av dessa äldre verk. Detta innebär i praktiken att manusförfattare visas på diverse play-tjänster men ibland inte får en krona för denna användning. Pengarna hamnar då helt hos producenten (som ofta inte finns kvar) och vars rättigheter istället hamnat t ex hos en större aktör i samband med uppköp av gamla bolag. Det finns alltså ingen relation mellan producent och manusförfattare – vilket ofta leder till upprördhet hos upphovspersonen om ingen skäligen ersättning är möjlig att förhandla fram. Ett äldre avtal kan innehålla skrivningar som innefattar all användning för all framtid inklusive okända territorier(!).

Vi hänvisar även till KLYS utförliga analys som kan sammanfattas enligt följande:

För kulturskaparna är det dock viktigt att artikel 18-22 får en så bred räckvidd som möjligt - både när det gäller tillämpning i tid, när det gäller typ av överlåtelser som omfattas och när det gäller vilka förvärvare som träffas av bestämmelserna. Även om bestämmelserna görs tvingande, får de enligt KLYS en alldeles för begränsad träffyta i dessa tre hänseenden för att kunna göra verklig nytta. Begränsningarna gör det möjligt att på olika sätt kringgå den nya lagstiftningen.

13.2 Rätt till skälig ersättning

En bestämmelse om rätt till ersättning bör införas

Dramatikerförbundet har under lång tid drivit frågan om ett genomförande av rätt till lämplig och proportionerlig ersättning i enlighet med artikel 18 i DSM-direktivet. Vi konstaterar dock att förslaget till implementeringen är för oprecist och att det krävs en annan skrivning för att regeln ska få avsedd effekt. Här bör en tydlig koppling göras till direktivtexten som använder begreppen lämplig, skälig och proportionell. Dessa tre begrepp är inte synonyma utan fyller artikel 18 med tydligare innehåll. I mycket snabb takt försöker många aktörer i Sverige lägga om från royalties till engångsersättningar utan möjlighet till insyn i den framtida användningen. Det handlar inte om manusersättningens storlek, utan att streamingtjänsterna utifrån tech-bolagens egen normbildning, försöker skapa sina egna spelregler. Och dit hör inte royalties. Följande exempel, avseende avtal med en streamingtjänst, visar hur nödvändigt det är att den nya lagstiftningen tydligt ger möjlighet att koppla skäligheten även till användningen i framtiden. Skäligheten kan inte bedömas vid ett tillfälle och framför allt inte vid det tillfälle när manusförfattaren befinner sig i störst underläge förhandlingsmässigt, samt ofta helt saknar information om relevant fakta.

När avtal ska träffas med streamingtjänsten lämnas mycket lite information om hur ersättningen för användning på tjänsten är beräknad och inte heller information om hur streamingtjänsten bedömer marknaden för den nya tv-serien. Självklart kommer streamingtjänsten, till mellanliggande produktionsbolag, redovisa tydliga krav på författarens arbete (omfång, tid) men som regel lämnas mycket få ekonomiska uppgifter kring själva exploateringen, uppgifter som skulle gett manusförfattare eller en agent underlag för att bedöma skälig betalning för själva nyttjandet på streamingtjänsten. Detta indikerar behovet av att frågan om skälighet, proportionalitet och lämplighet kan prövas i framtiden. Men så blir inte fallet med det nya lagförslaget. Oftast kan inte heller producenten från streamingtjänsten kräva ett upplägg som ger möjlighet att betala författaren mer i framtiden. Om verket blir framgångsrikt på en internationell marknad, så finns det enligt de uppgifter som lämnas oss idag oftast ingen koppling till en extra ersättning till producenten. I dagsläget vill man avlösa manusförfattaren helst med ett påslag på gaget (ingen relation alls med nyttjande) och ofta med bred definition av vilka rättigheter som upplåts. I realiteten blir det istället ett engångsbelopp för ett långt, omfattande och okänt nyttjande. Här lämnar man helt den sedan många år etablerade modellen med royalties och övergår till en engångsersättning. Detta är en tydlig affärsplan hos tech-bolag verksamma inom dessa områden. Mer engångsbetalningar, mindre insyn och därmed en avtagande möjlighet att kräva royalties i film- och tv-sammanhang.

Dramatikerförbundet kan naturligtvis bara beskriva hur detta i nuläget drabbar *våra* medlemmar men antar att det även för den svenska produktionen kan få svåra konsekvenser i framtiden. Vem tar hem vinster som kan återinvesteras? Var betalas skatt på dessa vinster?

Dramatikerförbundet instämmer i den tolkning av artikel 18 som KLYS gjort, nämligen att bestämmelsen inte är avsedd att begränsas i tid. Som tidigare påpekat är den digitala marknadens förutsättningar ständigt i förändring på grund av den tekniska utvecklingen, vilket innebär att ersättningar som vid tidpunkten för avtalstillfället ansågs lämplig, skälig och proportionerlig en mycket kort tid därefter inte längre är det. I kombination med att förslaget till nya 29 § 2 st URL enbart ger stöd för jämkning av ersättningen för återstående avtalstid innebär det, precis som KLYS påpekat, att stora luckor uppstår för manusförfattares och andra upphovspersoners samt utövares skydd.

Som tidigare påpekats riskerar implementeringen av artikel 18 och 20, så som den nu föreslagits, att inte utöka manusförfattares möjligheter till lämplig, skälig och proportionerlig ersättning då inte förvärvare i senare led omfattas av bestämmelserna i förslaget. Att därutöver, utan uttryckligt stöd i direktivet, välja en tidsbegränsning av artikel 18 innebär att rätten till skälig ersättning försvagas ytterligare.

Dramatikerförbundet menar därför att upphovspersoner ska ha rätt till skälig, proportionerlig och lämplig ersättning under hela den tid avtalet löper och att krav även ska kunna ställas mot förvärvare i senare led. När det gäller förvärvare i senare led är detta helt nödvändigt eftersom den senare förvärvaren oftast är en del av förutsättningarna för det första förvärvet. Det vill säga när den svenska producenten bara agerar mellanhand för det nyttjande som nästan helt eller under en lång tidsperiod ska ske inom ramen för en streamingtjänst. Risker för att mellanhänder försvagas i eller värsta fall tillskapas för att undvika problemet med skäliga ersättningar blir annars påtaglig.

Om denna bestämmelse inte ändras blir den pågående ersättningsutredningen av stor vikt för manusförfattarna som kommer att ha svårt att nå fram med ersättningskrav direkt mot streamingtjänsterna. Samtidigt är detta inte en väg som förbundet ser som ett förstahandsval. Att en manusförfattare, som har en stark upphovsrättslig position, ska behöva lita till en ersättningsordning för att få ersättning på ett skäligt, lämpligt och proportionellt sätt, kan inte vara syftet med direktivet. Att få träffa individuella avtal och ha en direkt relation även med tech-bolagen är önskvärt. Även dessa aktörer måste då respektera en upphovsrätt som vill skapa balans på marknaden.

Engångsersättningar och överlåtelse utan ersättning

Dramatikerförbundet vill särskilt betona att så kallade buy outs eller friköp aldrig kan anses förenliga med artikel 18 DSM-direktivet. Buy outs innebär att manusförfattare, mot en engångsersättning, helt avskiljs från sitt verk samt möjligheten att få ta del av de framtida intäkter verket genererar. För en enskild manusförfattare kan det vara svårt att i en förhandlingssituation neka ett sådant ersättningsförslag, eftersom den streamingtjänst eller producent som manusförfattaren förhandlar med har en mycket starkare avtalsposition. Beroende på manusförfattarens ekonomiska situation kan dessutom ett sådant avtal också på ytan verka lockande, eftersom det åtminstone kortsiktigt kan säkra manusförfattarens behov av ekonomisk säkerhet. För att undvika att manusförfattare och andra upphovspersoner samt utövare hamnar i en sådan situation måste bestämmelserna ges en sådan tolkning att den typ av totalupplåtelse som innebär att hela den ekonomiska upphovsrätten överläts utan begränsningar i tid, rum och användningssätt till en engångsersättning, aldrig kan anses förenliga med rätten till skälig, lämplig och proportionerlig ersättning.

Här bör också framhållas att referensen till ”praxis på marknaden” i skäl 73 är problematisk, eftersom den troligen syftar på en praxis som bara under den tid som gått sedan direktivet antogs har förändrats i allt snabbare takt. Det viktiga är nu att se till att marknaden för upphovspersoner med ny lagstiftning blir balanserad och välfungerande eftersom det inte bara handlar om skyddet för dessa grupper utan även om en fungerande struktur för kulturproduktion i Sverige.

Rätten till skälig ersättning bör inte gälla redan ingångna avtal

Dramatikerförbundet anser inte att den nya rätten endast ska gälla framtida avtal. Eftersom direktivet lämnar den frågan till medlemsstaterna att avgöra är det viktigt att ge möjlighet att jämka avtal under minst tio år tillbaka i tiden. Annars kan man riskera att ”utköpskulturen” på streamingområdet stärks av att dessa avtal accepteras trots att dessa är obalanserade och icke transparenta.

13.3 Rätt till ytterligare skälig ersättning

I promemorian föreslås en ny bestämmelse i 29 § 2 st URL om rätt till ytterligare skälig ersättning om ersättningen blivit oproportionerligt låg i förhållande till förvärvarens intäkter från utnyttjandet av verket. Men för att den nya bestämmelsen ska få den inverkan på balansen mellan parterna som är önskvärd krävs förändringar i utredningens förslag.

Utredningen bygger sitt förslag på en mycket snäv tolkning av skäl 78 och vi stödjer KLYS uppfattning att möjligheten att få skälig ersättning eller jämka en ersättning bör kvarstå även om intäkterna tjänas in av en senare förvärvare. Eftersom den största exploateringen på en digital marknad nästan alltid utförs av en senare förvärvare (som dock oftast är beställare redan när kontraktet skrivs med upphovspersonen) så är det normalt att rättigheterna har övergått till någon annan som nyttjar dessa i förvärvsverksamhet. Enligt *vår* läsning av skäl 78 ger en sådan situation upphovspersonen rätt att vända sig till denna aktör för att få skälig ersättning eller jämka en ersättning som blivit oproportionerligt låg. Att, som utredningen anser, begränsa denna rätt till första förvärvare, kan inte vara avsikten i direktivet.

Vi stödjer också KLYS förslag att man också bör få pröva skäligheten av intäkterna även mot nyttjandets omfattning istället för enbart mot förvärvarens intäkter. Risker med att enbart ta intäkterna som ett underlag för ytterligare skälig ersättning är att produktionsbolagets finansieringsmodell helt blir avgörande för framtida ersättning till enskilda upphovspersoner.

Här bör man också framhålla att det är olyckligt att intäkterna blivit så centrala för att bedöma skäligheten – utan att utredningen tillmäter informationen om nyttjandet samma relevans. Intäkter och nyttjande hör ihop. Utan kunskap om nyttjandets omfattning blir det också omöjligt för en förhandlare att lägga rimliga bud i en förhandling och därmed blir oskäliga avtal mer vanliga.

Det finns också en bristande logik i att skäligheten vid första förvärvet ska bestämmas från avtalstidpunkten men att ytterligare skälig ersättning enbart ska justeras för tiden framåt. Om vi tar fallet att en manusförfattare skrivit en långfilm för en streamingtjänst och inte under förhandlingen haft möjlighet att förhandla fram en skälig ersättning för manuset. Senare visar det att filmen blir en stor framgång kommersiellt och manusförfattaren vill då hävda att avtalet inte kompenserar för alla intäkter som filmen genererat till streamingtjänsten. Det kan då vara svårt att visa att ersättningen var oskälig vid första avtalstidpunkten. Författaren var då okänd och att filmen skulle bli en framgång visste man inte. Istället vänder författaren sig då till regleringen avseende ytterligare skälig ersättning. Men då kanske succén har passerat och intäkterna som författaren eventuellt skulle kunna göra anspråk på är inte tillgängliga eftersom artikel 20 enbart talar om intäkter framåt i tiden. Om författaren dessutom inte kan kräva den som exploaterar filmen dvs streamingtjänsten är reglerna helt verkningslösa. Tilläggas skall att skyddet för upphovspersonen i detta sammanhang också skulle stärka den svenska marknaden som helhet.

Vi vill understryka KLYS uppfattning att det är nödvändigt att **upphovspersoner och utövare har möjlighet att erhålla skälig, lämplig och proportionerlig ersättning för användning av deras rättigheter under hela den period som avtalet löper och så länge deras rättigheter exploateras oavsett tidpunkt och oavsett nya förvärvare av rättigheterna.**

Slutligen vill vi också hänvisa till den reglering som idag finns i Tyskland och Nederländerna och som kan införas även i Sverige, som ett komplement, om frågan inte blir löst genom en tydligare, heltäckande och mer genomtänkt implementering av rätten till skäligen och ytterligare skäligen ersättning.

13.4 Rätt till information

En ny rätt till information

Rätten till information i artikel 19 DSM-direktivet föreslås införas som en ny 29 a § URL. En sådan transparensbestämmelse är central för kulturskapare och innebär att de ska kunna få den information de behöver från licenstagaren eller från dem till vilka rätten har övergått (underlicenstagare), bl a för att kunna bedöma det ekonomiska värdet av deras rättigheter. Den utgör därmed också en förutsättning för att den enskilde kulturskaparen (eller dennes företrädare) ska kunna tillämpa övriga bestämmelser i 3 kapitlet DSM-direktivet (art 18, 20, 21 och 22).

Förslaget är dock otillräckligt då manusförfattare med bestämmelserna (som de nu är formulerade) inte får möjlighet att ta del av information om de intäkter som genereras i senare led. Detta blir fallet om det kommer intäkter till streamingtjänsten som den första förvärvaren inte får del av. Detta förhållande innebär att det inte bara uppstår en obalans på kort sikt avseende de intäkter som manusförfattarens verk genererar, utan även manusförfattarens möjligheter att korrekt bedöma värdet av sina rättigheter för framtida avtal, vilket riskerar att ytterligare cementera den obalans som redan nu råder på den avtalsrättsliga marknaden.

Information från underlicenstagare

Dramatikerförbundet anser att rätten till information även bör sträcka sig till tredje parts nyttjande av verket - och vilka intäkter de har (som inte går till första avtalsparten) för nyttjande av ett verk. Det lyfts tydligt fram i direktivet att upphovspersoner/utövare behöver information för att kunna bedöma det ekonomiska värdet av deras rättigheter (skäl 74), men utan att få fullständig information om intäkter från tredje part blir det fortsatt omöjligt för upphovspersoner att bedöma värdet. Om intäkterna som förvärvarens avtalspart erhåller inte kommer förvärvaren till del, t.ex. för att förvärvaren gjort en dålig deal, spelar upphovspersonens tillgänglighet till informationen om förvärvarens intäkter inte någon roll. Det blir inte en rättvisande bild av hur verket nyttjats.

Dramatikerförbundet menar att utredningens förslag innebär att den information som får hämtas från en underlicenstagare endast omfattar rapportering om vilken ersättning den första avtalsparten (producenten i vårt fall) har fått från underlicenstagaren. Information om de ekonomiska värden som nyttjandet av verket har gett underlicenstagaren omfattas inte. Detta skulle innebära att informationskyldigheten inte sträcker sig till alla de intäkter som underlicenstagare har av nyttjandet av ett verk utan endast till de intäkter som den första avtalsparten har fått utbetalt från underlicenstagaren. Således skulle en streamingtjänst inte behöva ge information om vilka intäkter de har haft gällande exploateringen av ett visst verk (så länge de inte är första avtalspart) utan endast vilka intäkter första avtalsparten (producenten) har fått del av för streamingtjänstens nyttjande.

Här krävs alltså ett förtydligande som innebär att informationen som ska lämnas av den till vilken förvärvaren överlåtit sin rätt också ska omfatta de intäkter den senare förvärvaren haft från verket. Argument som utredningen anför för att reglerna ska implementeras på detta sätt avviker från den erkända royaltymodell för upphovsrättsliga avtal som tillämpats under mycket lång tid. En modell som har en tydlig koppling mellan användningen och ersättningen. Även med royalties som grund har det

funnits oskäligen avtal, dvs för låg royalty och bristande underlag som royalty beräknas på, men kopplingen och möjligheten för en upphovsperson att läsa av sitt marknadsvärde även ekonomiskt har ändå funnits. Utredningens förslag begränsar kraftigt den informationstillgång som direktivet öppnade upp för. Nu stoppar förslaget denna möjlighet trots att den beprövade royaltymodellen troligen bidrar till en mer balanserad marknad och också stärker den kreativa industrin som helhet. Det är klart att även en svensk producent kan ha svårighet att hävda sitt behov av information i affärsförhållanden – men effekten blir så påtaglig när det slår tillbaka mot den enskilda upphovspersonen.

Utredningen skriver att det är svårt att förstå en upphovspersons intresse av information om hen redan fått en engångsersättning och förvärvaren inte har intäkter av nyttjandet. Detta då en sådan situation enligt utredningens förslag inte kan generera en ytterligare skälig intäkt. Bortsett från att Dramatikerförbundet anser att engångsersättning ska förutsättas kunna prövas som oskäligen – så finns ändå ett värde av denna information på den framväxande digitala audiovisuella marknaden. Ska svenska producenter och upphovspersoner kunna skapa en fungerande avtalsmarknad med internationella techbolag som Netflix, HBO, Amazon m fl? Då kommer det att krävas information och det är också ett budskap som genomsyrar hela arbetet kring direktivet ute i Europa samt även pågående arbete på andra lagstiftningsområden. Om svensk lagstiftning inte tar med i beräkningen att nya globala aktörer vill etablera dåliga villkor för vår egen kreativa sektor så är det kommer det att skapa stora problem i framtiden. Vi instämmer därför helt med KLYS som anser att förslaget bör innefatta en rätt för upphovspersonen att erhålla mer omfattande information från underlicenstagare på begäran ifall denna information är nödvändig för att erhålla en skälig, lämplig och proportionerlig ersättning för upplåtelsen. Detta ska gälla även om den första förvärvaren är i besittning av informationen.

Vi instämmer också i KLYS krav på införande av en sanktionsmöjlighet som kan riktas både mot licenstagare och underlicenstagare.

Rätten till information bör gälla också vissa äldre avtal

Enligt utredningen ska bestämmelsen tillämpas på avtal som ingåtts under en tioårsperiod före ikraftträdandet. Vi stödjer KLYS uppfattning att transparenskravet bör gälla för redan ingångna avtal, som fortfarande är i kraft när lagstiftningen träder i kraft, men att information i enlighet med den nya bestämmelsen måste börja lämnas först när lagstiftningen trätt i kraft. Med undantag för möjligheten att begära den information som behövs för att kunna utöva rätten till ytterligare skälig ersättning, som också bör gälla de äldre avtal som är upp till 20 år gamla.

Enligt utredningen ska upphovspersoner på begäran få rätt att ta del av information även vad gäller äldre avtal om de kan visa att informationen behövs för att kunna utöva rätten till ytterligare skälig ersättning. Implementeringen blir här svårtillämpad och kan i värsta fall leda till att upphovspersoner redan innan de erhållit informationen måste veta att de har rätt till ytterligare ersättning för det fall de skulle erhålla informationen (eftersom bevisbördan enligt utredningen åläggs dem). Utgångspunkten borde alltid vara att upphovspersonen behöver information för att kunna se om ersättningen varit skälig. Annars inträffar ett moment 22.

KLYS har också i sitt remissvar tagit upp andra frågor som bör regleras avseende information till upphovspersonerna bland annat avseende information även vid icke-utnyttjande dvs när nyttjandet upphört och där det finns möjlighet att gå längre än direktivet kräver. Vi instämmer här med KLYS.

13.5 Rätt att häva ett avtal

För dramatiker och manusförfattare finns det ofta flera upphovspersoner kopplade till varje verk. Det förekommer dock avtal på marknaden där t ex ett filmmanus blir inlåst eftersom inspelning inte sker. Ofta inträffar detta för att upphovspersonen inte haft att förhandla avtalet och överlåtit alla rättigheter, utan att det finns möjlighet att få tillbaka dessa i vissa situationer, som t ex vid ett icke-nyttjande av manuset. Hävning av ett sådant avtal måste därför rymmas inom den nya regleringen och det är särskilt viktigt att hävningen kan avse även ett delutnyttjande.

Möjligheten att häva ett avtal måste vara tvingande. Tidsfristen om 6 månader efter det att upphovspersonen uppmanat förvärvaren att använda verket är rimlig, men skulle kunna kortas ned till tre månader som huvudregel. Detta med möjlighet till förlängning 3 månader, alternativt en bevislätnadsregel för upphovspersonen/utövaren. Om det öppnar sig en möjlighet att upplåta ett filmmanus till en annan producent så är ofta tiden en viktig faktor.

I övrigt vill vi också stödja KLYS krav beträffande artikel 22 där det understryks att det också finns **behov av automatisk återgång av vissa rättigheter**. Det gäller i de fall licenstagaren helt upphört med sin verksamhet, t ex när bolaget gått i konkurs/likviderats eller när bolaget i fråga sedan lång tid har helt ny inriktning på sin verksamhet.

13.6 Rätt till alternativ tvistlösning

Dramatikerförbundet anser det finns ett påtagligt problem med att använda tvistelösning för våra medlemmar. Vi anser att nuvarande system för skiljeförfarande och privat medling inte är tillräckligt och att dessa instrument inte fyller direktivets krav.

Att en upphovsperson har en rimlig möjlighet att driva en tvist mot en ofta mycket starkare motpart är nödvändigt för en fungerande upphovsrättslig marknad. Det har under alltför lång tid varit en stor obalans på marknaden som tyvärr har förstärkts av att tvistelösning helt blivit en fråga om ekonomiska resurser. Som ett exempel finns det i vissa länder möjlighet att försäkra sig mot tvister och även mot sjukdom och liknande, men det är idag inte möjligt i Sverige. Många avtalsförslag, inspirerade av sina amerikanska förebilder, börjar dock föra in sådana skrivningar i enskilda upphovspersoners avtal. I avtalet står det då att har man inte tecknat försäkring så kan man själv drabbas av kostnaderna för inställd produktion t ex vid sjukdom. I de fall man då ändå accepterat detta, ofta av okunskap, kan konsekvenserna bli svåra om uppdragsgivaren hävdar en skadeståndsskyldighet för upphovspersonen. Detta handlar om villkor i avtalet som inte alltid är av upphovsrättslig natur. Men det uppkommer naturligtvis en rad situationer ofta mellan producent och dramatiker/manusförfattare där tvisten handlar om upphovsrätt eller avtalstolkning och det är svårt att hitta en lösning eftersom man av ekonomiska skäl inte kan stämma producenten. Intrång i rättigheter, oenighet kring vem som skrivit ett manus etc. Ibland är det naturligtvis bra att det finns en tröskel som kan leda till att båda parter inser att det är dags att lösa upp tvisten på egen hand men oftast innebär det en oskälig rättsförlust för medlemmen. Styrkeförhållandena är för ojämna.

Dramatikerförbundet delar inte uppfattningen att skiljeförfarande och privat medling fyller direktivets krav – i första hand av kostnadsskäl. Istället tillstyrker vi KLYS krav på ett särskilt medlingsförfarande för dessa tvister.

Avslutning

Dramatikerförbundet vill som avslutning framhålla att resultatet av denna lagstiftningsprocess kommer att få avgörande betydelse för enskilda upphovspersoner men också för den kreativa tillväxten i Sverige.

Enligt uppdrag

Förbundsdirektör Susin Lindblom-Curman